

“TUSHDA KECHGAN UMRLAR” ROMANINING BADIHIY XUSUSIYATLARI VA G‘OYAVIY KONSEPSIYASI

Tursunova Shahzoda Shodmahammamat qizi

Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universitetining talabasi.

Filologiya fakulteti.

turshahsunzoova@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada O‘tkir Hoshimovning “Tushda kechgan umrlar” romanida badiiy vaqt, obrazlar tizimi, syujet qurilishi hamda yozuvchining psixologik tasvir vositalaridan foydalanish mahorati tahlil qilinadi. Asarda mustabid tuzum fojialari, inson ruhiyati, oilaviy ziddiyatlar va adibning ichki kechinmalarni yoritish uslubi keng yoritilgan.

Kalit so‘zlar: badiiy vaqt, syujet, obraz, psixologizm, retrospektiv usul, vijdon, oila, tarixiy fojia.

Annotation: The article analyzes the artistic time, the system of images, the plot construction, and the writer's skill in using psychological means of imagery in Otkir Hoshimov's novel "Lifes Passed in a Dream." The work extensively covers the tragedies of the authoritarian regime, the human psyche, family conflicts, and the writer's style of portraying inner experiences.

Аннотация: В статье анализируются художественное время, образная система, построение сюжета и мастерство писателя в использовании психологических средств образности в романе Откира Хошимова «Жизнь, прошедшая во сне». В произведении широко освещаются трагедии авторитарного режима, психика человека, семейные конфликты, манера изображения внутренних переживаний писателя.

Kirish.

O‘tkir Hoshimov o‘zbek nasrining eng teran ruhiy qatlamlarini ochib berishga muvaffaq bo‘lgan ijodkorlardan biridir. Uning “Tushda kechgan umrlar” romani inson ruhiyati, ijtimoiy muhit, qatag‘on fojialari va ma’naviy iztiroblar singari dolzarb mavzularni yoritishi bilan ajralib turadi. Adib shu asar orqali XX asrning ikkinchi yarmida yuz bergan ijtimoiy-siyosiy jarayonlarning oddiy insonlar taqdiriga qanday ta’sir ko‘rsatganini mahorat bilan aks ettiradi.

Asarda tush va haqiqatning qo‘shma mavjudligi, badiiy vaqtning parallel ravishda berilishi, syujetning retrospektiv qurilishi romanga o‘ziga xos kompozitsion teranlik bag‘ishlaydi. Yozuvchi ruhiy tasvirlarni, xotiralarni, monologlarni, ichki iztiroblarni aynan badiiy vaqt orqali jonli va ta’sirchan shaklda ochib beradi.

Asosiy qism:

“Tushda kechgan umrlar” romanining asosiy badiiy tayanchi — inson ruhiy kechinmalarini zanjirsimon tasvirlashdir. Qahramon Rustamning tushlari orqali uning o‘tmishi, qo‘rquv va armonlari ochiladi. Tush—qahramon xotiralarini tiklashga xizmat

qiluvchi badiiy mexanizm sifatida qo'llanadi. Yozuvchi insonning ong osti qatlamlaridagi dardlarni ko'rsatish orqali psixologik tahlilning o'ziga xos namunalari yaratadi.

Asarning voqealari an'anaviy ketma-ketlikda emas, aksincha retrospektiv tarzda — ya'ni kulminatsiyadan boshlanadi. Rustamning o'limi haqidagi manzara romanning dastlabki sahifalaridan o'rin oladi. Keyinchalik esa asarning ichki vaqt chizig'i bo'linib, turli epizodlar orqali o'tmish voqealari yoritiladi. Ushbu usul yozuvchiga qahramonning ruhiy olamini chuqur tahlil qilish imkonini beradi.

Syujetning bir nechta parallel yo'nalishlarda (Rustam—Shahnoza, Qurbonoy xola—Fotima, Komissar Soat G'aniyev liniyalari) olib borilishi asarga ko'p qatlamlik xususiyati bag'ishlaydi.

Romandagi obrazlar tizimi murakkab va ko'p qirrali. Rustam — mustabid tuzum qurboni, ichki halovat izlovchi inson timsolida gavdalanadi. Shahnoza — muhabbat, sadoqat va iztirob timsolidir. Qurbonoy xola obrazi orqali esa adib millat boshidan kechirgan musibatlarni, avlodlar dardini ramziy tarzda ko'rsatadi.

Komissar Soat G'aniyev obrazi esa totalitar tuzumning zo'ravonlik siyosatini ifodalaydi. Yozuvchi ushbu qahramonlar orqali jamiyatdagi ruhiy tanazzulni yoritadi.

Romanda badiiy vaqtning ikki turi ustuvor:

— Retrospektiv vaqt, ya'ni o'tmishga qaytish;

— Parallel vaqt, ya'ni ayni paytda sodir bo'layotgan voqealarni navbat bilan tasvirlash.

Yozuvchi badiiy vaqtning ushbu ikki ko'rinishini uyg'unlashtirib, o'quvchini voqealar o'rtasida erkin harakatlantiradi. Bu esa asarga drammatizm va ruhiy keskinlik beradi.

Asar markazida — insonning vijdon bilan yuzlashuvi, jamiyatning inqirozi, mustabid tuzumning inson qismatiga bergan ayovsiz zarbalari turadi. Yozuvchi badiiy tasvir orqali xalq kechinmalarini, ota-onasidan ayrilgan, adolatdan umidvor insonlarning iztiroblarini yorqin ochib beradi.

Roman nafaqat tarixiy fojialarning badiiy talqini, balki bugungi avlod uchun ibrat maktabi hisoblanadi.

Xulosa.

“Tushda kechgan umrlar” romani O'tkir Hoshimov ijodining ruhiy-falsafiy yuksak namunasi bo'lib, unda inson qismati, Ruhiy jarohatlar, tarixiy xotira va ma'naviy iztiroblar katta san'atkorlik bilan tasvirlangan. Syujetning retrospektiv tuzilishi, parallel vaqtning qo'llanishi, psixologik tahlilning chuqurligi va obrazlarning badiiy asosda yoritilishi asarni o'zbek nasrining eng yorqin namunasi aylantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Hoshimov O. Tushda kechgan umrlar. — Toshkent: Sharq nashriyoti.
2. Boboyev T. Adabiyotshunoslik asoslari. — Toshkent: O'zbekiston, 2002.
3. Normatov U. Nasrimiz ufqlari. — Toshkent: Adabiyot va san'at, 1974.
4. Solijonov Yo. “Tushda kechgan umrlar” romanida obrazlar tizimi va syujet xususiyatlari. — Oriens ilmiy jurnali, 2022.
5. Quronov D., Mamajonov Z. Adabiyot nazariyasi. — Toshkent: Yangi asr avlodi, 2015.
6. Rasulov A. Ardoqli adib. — Toshkent: Sharq, 2002.

7. Ahmad S. “Istiqbol” gazetasi, 1994-yil 2-dekabr soni.
8. Sharafiddinov O. XX asr o‘zbek adabiyoti tarixi. — Toshkent, 1999.
9. Saidov S. O‘zbek romanlari poetikasi. — Toshkent: Akademnashr, 2017.
10. Sultonov N. Adabiyotda psixologizm masalalari. — Toshkent: Fan, 2012.